

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Rzeszowie

LRZ.410.010.07.2016
P/16/089

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli P/16/089 *Rekultywacja i zagospodarowanie terenów pogórnich byłego wyrobiska Piaseczno – Kopalni Siarki Machów S.A. w likwidacji.*

Jednostka przeprowadzająca kontrolę Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Rzeszowie

Kontrolerzy 1. Stanisław Jarzyna, doradca ekonomiczny, upoważnienie do kontroli nr LRZ/89/2016 z dnia 5 września 2016 r.
2. Andrzej Trojanowski, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LRZ/59/2016 z dnia 24 czerwca 2016 r.

(dowód: akta kontroli str. 1-4)

Jednostka kontrolowana Agencja Rozwoju Przemysłu S.A. w Warszawie, Oddział w Katowicach, ul. Mikołowska 100, 40-065 Katowice¹.

Kierownik jednostki kontrolowanej Prezesem Agencji Rozwoju Przemysłu S.A. w Warszawie jest Pan Marcin Chludziński. Poprzednio, funkcję Prezesa Agencji Rozwoju Przemysłu S.A. w Warszawie pełnili:

- Pan Wojciech Dąbrowski – w okresie od dnia 1 stycznia 2010 r. do dnia 26 czerwca 2014 r.,

- Pani Aleksandra Magaczewska – w okresie od dnia 7 sierpnia 2014 r. do dnia 21 stycznia 2016 r.

Dyrektorem Oddziału w Katowicach jest Pan Henryk Paszcza.

(dowód: akta kontroli str. 5-7)

II. Ocena kontrolowanej działalności

Ocena ogólna

W okresie objętym kontrolą², Oddział wprawdzie rzetelnie realizował przypisane mu szczegółowe zadania związane z monitorowaniem przebiegu rzeczowej likwidacji zakładów górniczych wchodzących w skład Kopalni Siarki Machów S.A. w likwidacji³, dotyczące rekultywacji i zagospodarowania terenów pogórnich wyrobiska Piaseczno, ale na tej podstawie nie przedstawiał ocen w pełni adekwatnych do rzeczywistego stanu w zakresie możliwości osiągnięcia zakładanych celów rekultywacji i likwidacji tego wyrobiska.

Uzasadnienie oceny ogólnej

Zadania Oddziału, związane z monitorowaniem likwidacji Kopalni, obejmowały w szczególności opiniowanie Programu likwidacji zakładów górniczych Kopalni Siarki „Machów” S.A. na lata 2008-2013⁴ oraz rocznych planów likwidacji kopalń niewęglowych i aneksów do nich, a następnie sprawdzenie rzeczywistej ich realizacji, na podstawie przeprowadzanych kontroli.

Wszystkie zrealizowane przez Oddział zadania zostały i odebrane protokolarnie przez komisję z Ministerstwa Gospodarki, która corocznie stwierdzała, że prace

¹ Zwana dalej „Oddziałem.”

² 2010 r. – do czasu zakończenia kontroli z uwzględnieniem zdarzeń przed tym okresem, które miały wpływ na działalność objętą kontrolą.

³ Zwanej dalej „Kopalnią”.

⁴ Wraz ze zmianami (aneksami), m.in. wydłużającymi okres jego realizacji do 2016 r., zwanego dalej także Programem Likwidacji.

przewidziane umową zostały wykonane prawidłowo. Prace Oddziału udokumentowano szczegółowymi sprawozdaniami za poszczególne lata.

Oddział wskazywał na poważne zagrożenia związane z wyłączeniem systemu odwadniania i dopełnieniem zbiornika Piaseczno do planowanego poziomu +146 m n.p.m., bez uprzedniego wykonania systemu melioracyjno-drenażowego zabezpieczającego tereny przyległe do wyrobiska. W sporządzanych opiniach do programów i planów likwidacji Kopalni Oddział podnosił kwestię zagrożeń związanych z brakiem systemu melioracyjno-drenażowego zabezpieczającego przed podtopieniem tereny przyległe do wyrobiska oraz z brakiem dostatecznych środków finansowych, skutkującego niedotrzymaniem planowanych terminów zakończenia robót.

Oddział realizując w okresie objętym kontrolą zadania określone w umowach zawartych z kolejnymi ministrami nadzorującymi likwidację wyrobiska Piaseczno nie zajmował jednak jednoznacznego stanowiska w sprawie możliwości osiągnięcia zakładanych celów likwidacji i rekultywacji, w tym głównego celu likwidacji, jakim była trwała rekultywacja o kierunku wodnym i charakterze rekreacyjnym. Na podstawie materiałów opracowanych przez Oddział, ministrowie podejmowali decyzje dotyczące przebiegu rekultywacji, nie odnosząc się jednak do zasadności przyjętego kierunku.

Cele te do końca 2016 r. nie zostały osiągnięte. Jak wynika z opinii sporządzonej przez Akademię Górniczo-Hutniczą w Krakowie, w trakcie prowadzenia prac likwidacyjnych ujawniło się wiele zagrożeń naturalnych. W związku z tym planowany docelowo w miejscu wyrobiska zbiornik wodny prawdopodobnie nie będzie mógł być bezpiecznie użytkowany rekreacyjnie. Tymczasem taki jest cel przyjętego dotychczas kierunku rekultywacji.

Wcześniej, tj. w opiniach sformułowanych w 2004 r. i w 2005 r., Oddział stwierdził, że zakładany kierunek rekultywacji jest znacznie droższy od bezpośredniej likwidacji byłej Kopalni, a zatem należałoby rozważyć zasadność przyjęcia takiego kierunku. Mimo takich opinii, rekreacyjny kierunek rekultywacji został ustalony w 2005 r. przez Starostę Sandomierskiego, po pozytywnym zaopiniowaniu przez Okręgowy Urząd Górniczy w Kielcach, Regionalną Dyрекcję Lasów Państwowych w Radomiu, Wójta Gminy Łoniów oraz Burmistrza Miasta i Gminy Koprzywnica.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

Opis
faktycznego

stanu

Zadania Oddziału związane z rekultywacją i zagospodarowaniem terenów pogórnicznych byłego wyrobiska Piaseczno Kopalni Siarki Machów S.A. w likwidacji.

1. Oddział został włączony w realizację zadań związanych z likwidacją Kopalni – rekultywacją byłego wyrobiska Piaseczno, na podstawie zawieranych corocznie umów z Ministrem Gospodarki, a następnie Ministrem Energii. Oddział realizował zadanie pn. *Monitorowanie przebiegu rzeczowej likwidacji górnictwa siarki*, w ramach którego Oddziałowi powierzano wykonanie prac dotyczących monitorowania przebiegu rzeczowej likwidacji zakładów górniczych wchodzących w skład Kopalni i Kopalni Siarki Jeziórko⁵. Zakres tych prac obejmował w szczególności:

1. opiniowanie programów likwidacji zakładów górniczych wchodzących w skład jednostek górnictwa siarki oraz zmian do tych programów;
2. weryfikację rocznych planów likwidacji zakładów górniczych wchodzących w skład jednostek górnictwa siarki oraz zmian do tych planów;

⁵ Wchodząca w skład Kopalni i Zakładów Przetwórczych Siarki „Siarkopol” w likwidacji.

3. sporządzanie pisemnych informacji w zakresie rzeczowej realizacji prac, ujętych w zaktualizowanych rocznych planach likwidacji zakładów górniczych, w oparciu o sprawozdania jednostek górnictwa siarki;
4. sporządzanie pisemnych informacji z realizacji zakresu rzeczowego likwidacji zakładów górniczych wchodzących w skład jednostek górnictwa siarki oraz jego zgodności z przyjętymi programami likwidacji zakładów górniczych, w oparciu o przeprowadzone kontrole;
5. sporządzanie innych opracowań, analiz, informacji związanych z górnictwem siarki⁶.

Na Oddział zostały nałożone w ww. umowach również obowiązki sprawozdawcze, polegające na przygotowaniu w formie pisemnej i elektronicznej oraz przedłożeniu Ministrowi Gospodarki rocznych zestawień obejmujących przeprowadzone przez Oddział ww. prace, wynikające z treści zawartych umów.

Procedura realizacji i rozliczenia przyjętych do wykonania zadań określona w treści zawartych umów, była następująca:

1. wykonanie zadań, w tym przedłożenie zestawienia obejmującego przeprowadzone prace, winno nastąpić w nieprzekraczalnym terminie do dnia 15 grudnia każdego roku;
2. wykonanie opinii programów likwidacji zakładów górniczych winno nastąpić w terminie 3 tygodni od daty otrzymania tych programów do opiniowania;
3. wykonanie weryfikacji rocznych planów likwidacji zakładów górniczych winno nastąpić w terminie 3 tygodni od daty otrzymania tych planów do zweryfikowania;
4. wykonanie pisemnych informacji w zakresie rzeczowej realizacji prac, ujętych w zaktualizowanych rocznych planach likwidacji zakładów górniczych, w oparciu o sprawozdania jednostek górnictwa siarki, winno nastąpić:
 - za 2010 r. – według potrzeb zamawiającego – raz na kwartał lub częściej, nie później niż do dnia 15 grudnia 2010 r.,
 - za 2011 r., 2012 r. i 2013 r. – raz na kwartał – nie później niż do dnia 15 grudnia, odpowiednio: 2011 r., 2012 r. i 2013 r.,
 - za IV kwartał 2013 r. – w terminie 15 dni po wpływie do Oddziału sprawozdań z jednostek górnictwa siarki za IV kw. 2013 r.,
 - za I, II i III kwartał 2014 r. – w terminie 15 dni po wpływie do Oddziału sprawozdań z jednostek górnictwa siarki za ostatni miesiąc danego kwartału,
 - za 2015 r. i 2016 r. – raz na kwartał – w terminie 15 dni po wpływie do Oddziału sprawozdań z jednostek górnictwa siarki;
5. wykonanie pisemnych informacji z realizacji planu rzeczowego likwidacji zakładów wchodzących w skład jednostek górnictwa siarki i jego zgodności z przyjętymi programami likwidacji, w oparciu o przeprowadzone kontrole, winno nastąpić:
 - za 2010 r. – według potrzeb zamawiającego – raz na kwartał lub częściej, nie później niż do dnia 15 grudnia 2010 r.,
 - za 2011 r., 2012 r. i 2013 r. – według potrzeb zamawiającego – nie później niż do dnia 15 grudnia, odpowiednio: 2011 r., 2012 r. i 2013 r.,
 - za 2014 r. – w terminie 20 dni roboczych od dnia zakończenia kontroli, nie później niż do 15 grudnia 2014 r. za I, II i III kwartał 2014 r.
 - za 2015 r. i 2016 r. – według potrzeb zamawiającego – w terminie 20 dni roboczych od dnia przekazania żądania sporządzenia ww. informacji.

Odbiór wykonanych zadań, określonych umowami, winien być dokonany protokolarnie, w terminie 7 dni od dnia przedłożenia przez Oddział rocznego zestawienia obejmującego przeprowadzone prace oraz zawierającego protokoły z każdej przeprowadzonej czynności. W przypadku zgłoszenia zastrzeżeń lub uwag, co do wykonanego zadania, Oddział był zobowiązany do podjęcia niezbędnych

⁶ Zadanie wyszczególnione w umowach zawieranych od 2011 r.

w tym zakresie czynności, w ramach ustalonego wynagrodzenia, w sposób i w terminie wskazanym przez Ministra Gospodarki (nie dłuższym niż 7 dni). W umowie zabezpieczono interes zamawiającego ustalając kary umowne za niewykonanie lub nienależyte wykonanie umowy przez Oddział, m.in., w wysokości 0,5% wynagrodzenia brutto, za każdy dzień uchybienia obowiązującego terminu oraz 20% wynagrodzenia brutto w przypadku odstąpienia od umowy.

(dowód: akta kontroli str. 8-66)

Zgodnie z Regulaminem Organizacyjnym⁷ Oddziału, zadania związane z monitorowaniem przebiegu rzeczowej likwidacji zakładów górniczych, w tym wchodzących w skład Kopalni, przypisane zostały do realizacji Zespołowi Monitorowania Działań Polikwidacyjnych. Zadania te obejmowały w szczególności:

- sprawdzenie realizacji zadań ujętych w zaktualizowanych rocznych planach likwidacji i działań wykonywanych po zakończeniu likwidacji kopalń oraz weryfikację prawidłowości wydatkowania środków budżetowych na ten cel;
- analizę i ocenę realizacji przez jednostki dotowane zadań dotyczących likwidacji kopalń i działań wykonywanych po zakończeniu likwidacji kopalń;
- opiniowanie programów i aneksów do programów oraz rocznych planów i aneksów do rocznych planów likwidacji kopalń nie węglowych;
- weryfikację rocznych planów likwidacji kopalń, rocznych planów działań wykonywanych po zakończeniu likwidacji kopalń, a także aneksów do tych planów;
- opracowywanie sprawozdań z wykorzystania środków budżetowych przekazanych jednostkom na finansowanie likwidacji kopalń, działań wykonywanych po zakończeniu likwidacji kopalń.

(dowód: akta kontroli str. 67-86)

2. Realizacja zadań związanych z likwidacją Kopalni – rekultywacją byłego wyrobiska Piaseczno, w okresie objętym kontrolą, przedstawiała się następująco:

a) w ramach zadania: *opiniowanie programów likwidacji zakładów górniczych* sporządzono opinie dotyczące:

- w 2010 r. - aneksu nr 1 do *Programu Likwidacji*
- w 2013 r. - aneksu nr 2 i aneksu nr 3 do *Programu Likwidacji*,
- w 2015 r. – trzech wersji aneksu nr 4 do *Programu Likwidacji*;

b) w ramach zadania: *weryfikacja rocznych planów likwidacji zakładów górniczych* zweryfikowano:

- w 2010 r. - aneks nr 1 do *Planu likwidacji na 2010 r.*,
- w 2011 r. - *Plan likwidacji zakładów górniczych Kopalni na rok 2011* oraz aneks nr 1 do *Planu likwidacji zakładów górniczych Kopalni na rok 2011*,
- w 2012 r. - *Plan likwidacji zakładów górniczych Kopalni na rok 2012* oraz aneksy nr 1 i nr 2 do ww. planu,
- w 2013 r. - *Plan likwidacji zakładów górniczych Kopalni na rok 2013*, aneks nr 1 oraz aneks nr 2 do ww. planu, *Plan likwidacji zakładów górniczych Kopalni na rok 2014*,
- w 2014 r. - aneks nr 1 do *Planu likwidacji zakładów górniczych Kopalni na rok 2014* i aneks nr 2 do ww. planu,
- w 2015 r. - *Plan likwidacji zakładów górniczych Kopalni na rok 2015*, aneksy nr 1 i nr 2 do ww. planu oraz *Plan likwidacji zakładów górniczych Kopalni na rok 2016*,
- w 2016 r. - aneks nr 2 do *Planu likwidacji zakładów górniczych Kopalni na rok 2016*;

c) w ramach zadania: *sporządzanie pisemnych informacji w zakresie rzeczowej realizacji prac, ujętych w zaktualizowanych rocznych planach likwidacji zakładów górniczych, w oparciu o sprawozdania jednostek górnictwa siarki* sporządzono:

⁷ Przyjęty Uchwałą Zarządu ARP S.A nr 703/LXXVI/2015 z dnia 12 listopada 2015 r. Poprzednio obowiązywały regulaminy organizacyjne z marca 2013 r. oraz ze stycznia 2009 r.

- w 2010 r. - opinię do rocznego sprawozdania za 2009 r., informacje dotyczące sprawozdań odpowiednio za: 3, 6 i 9 miesięcy 2010 r.,
 - w 2011 r. - opinię do rocznego sprawozdania za 2010 r., informacje dotyczące sprawozdań za: 3 i 6 miesięcy 2011 r.,
 - w 2012 r. - opinię do rocznego sprawozdania za 2011 r., informacje dotyczące sprawozdań za: 3, 6 i 9 miesięcy 2012 r.,
 - w 2013 r. - informację za rok 2012, informacje dotyczące sprawozdań za: 3, 6 i 9 miesięcy 2013 r.,
 - w 2014 r. - informację za 2013 r., informacje dotyczące sprawozdań za: 3, 6 i 9 miesięcy 2014 r.,
 - w 2015 r. - informację za 2014 r., informacje dotyczące sprawozdań za: 3, 6 i 9 miesięcy 2015 r.,
 - w 2016 r. - informację za I półrocze 2016 r., informację za 9 miesięcy 2016 r.;
- d) w ramach zadania: *sporządzanie informacji z realizacji zakresu rzeczowego likwidacji zakładów górniczych oraz jego zgodności z przyjętymi programami, w oparciu o przeprowadzone kontrole* sporządzono informacje o wynikach kontroli za okres:
- 6 miesięcy 2010 r., przeprowadzonej w dniach: 16 – 20 sierpnia 2010 r.,
 - 8 miesięcy 2011 r., przeprowadzonej w okresie: 17 – 21 października 2011 r.,
 - 8 miesięcy 2012 r., przeprowadzonej w dniach: 22 – 26 października 2012 r.,
 - 7 miesięcy 2013 r., przeprowadzonej w okresie: 26 – 30 sierpnia 2013 r.,
 - 7 miesięcy 2014 r., przeprowadzonej w dniach: 1 – 5 września 2014 r.,
 - 7 miesięcy 2015 r., przeprowadzonej w okresie: 14 – 18 września 2015 r.,
 - 9 miesięcy 2016 r., przeprowadzonej w dniach: 14 – 18 listopada 2016 r.;
- e) w ramach zadania: *sporządzanie innych opracowań, analiz, informacji* opracowano:
- w 2010 r. - dwie opinie do wniosków Kopalni o dofinansowanie ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej⁸ przedsięwzięć pn. „*Rekultywacja terenów pogórnich Kopalni ...*”, obejmujących etap 2010 oraz etap 2011 – 2013,
 - w 2012 r. - opinię w sprawie nieodpłatnego zbycia na rzecz Gminy Tarnobrzeg wszystkich posiadanych przez Skarb Państwa akcji Kopalni,
 - w 2014 r. - opinię w sprawie możliwości utrzymania trwałości przedsięwzięcia pn. „*Rekultywacja terenów pogórnich Kopalni ... na lata 2011 – 2015*” przez 3 lata po jego zakończeniu, w świetle likwidacji przedsiębiorstwa,
 - w 2015 r. - informację do interpelacji poselskiej w sprawie finansowania działań wykonywanych po zakończeniu prac likwidacyjnych przy wyrobisku Piaseczno.

(dowód: akta kontroli str. 86-538, 567-615)

Dokumenty, będące podstawą prac Oddziału określonych w zawartych umowach, obejmujące: projekty zmian programów likwidacji zakładów górniczych, projekty rocznych planów likwidacji zakładów górniczych oraz projekty zmian tych planów, sprawozdania jednostek górnictwa siarki z zakresu rzeczowej realizacji rocznych planów likwidacji oraz inne opracowania związane z górnictwem siarki były przekazywane przez poszczególne likwidowane zakłady górnicze, w tym przez Kopalnię, w formie i terminach umożliwiających realizację zadań przypisanych Oddziałowi.

Wszystkie zadania zrealizowane przez Oddział zostały odebrane protokolarnie przez komisję z Ministerstwa Gospodarki⁹. Z treści protokołów odbioru prac wynika, że prace przewidziane w umowach zostały wykonane zgodnie z warunkami umów, poprawnie i bez usterek, zaś ich wykonanie udokumentowano przekazanymi

⁸ NFOŚiGW.

⁹ Za 2010 r. w dniu 16 grudnia 2010 r., za 2011 r. w dniu 14 grudnia 2011 r., za 2012 r. w dniu 17 grudnia 2012 r., za 2013 r. w dniu 18 grudnia 2013 r., za 2014 r. w dniu 15 grudnia 2014 r., za 2015 r. w dniu 15 grudnia 2015 r.)

opracowaniami, których wykaz zawierają sprawozdania z wykonania umów za poszczególne lata.

(dowód: akta kontroli str. 539-544)

Z treści protokołu weryfikacji aneksu nr 2 do *Programu Likwidacji* – w zakresie dotyczącym wyrobiska Piaseczno – sporządzonego w dniu 10 maja 2013 r. wynika, m.in., że w związku z katastrofą polegającą na osunięciu się ok. 700 tys. m³ mas ziemnych do wyrobiska (w dniu 11 maja 2011 r.), wszystkie prace na tym obszarze zostały wstrzymane. Zlecona przez Kopalnię ekspertyza określiła przyczyny katastrofy, wskazała dalsze sposoby rekultywacji obrzeża wyrobiska i była podstawą prac projektowych dotyczących formowania skarpy zachodniej wyrobiska i rekultywacji przyległego terenu. Przygotowana dokumentacja projektowa przewidywała przemieszczenie w okresie 2013 r. – 2015 r. mas ziemnych w ilości 350 tys. m³ oraz zagęszczenia powierzchni ok. 7 ha. W związku z powyższym w aneksie nr 2 zawnioskowano o możliwość wydłużenia o 2 lata terminu likwidacji wyrobiska Piaseczno, tj. do końca 2015 r. Przedstawione w aneksie nr 2 koszty prac wykonanych w latach 2004 – 2011 wynosiły 33.954,9 tys. zł, urealnione koszty prac na lata 2012 – 2015 wynosiły 57.445,1 tys. zł, zaś łączne planowane nakłady na likwidację, rekultywację i zabezpieczenie wyrobiska – 91.400 tys. zł, tj. były wyższe o 1.977,4 tys. zł w stosunku do określonych w poprzednio obowiązującym aneksie nr 1 do *Programu Likwidacji*.

Szczegółowa treść protokołu weryfikacji aneksu nr 2 obejmowała zakres rzeczowy i koszty prac związanych z realizowanymi zadaniami, tj.: likwidacją wyrobiska górniczego, likwidacją zbędnych instalacji, budynków oraz demontażu maszyn i urządzeń, usuwaniem szkód wywołanych eksploatacją górniczą, rekultywacją terenów, pracami zabezpieczającymi oraz przedsięwzięciami zapobiegającymi zagrożeniom związanym z likwidowanym zakładem górniczym, projektami, dokumentacjami, ekspertyzami i analizami, wykonaniem systemu odwodnieniowo-drenażowego. W treści powyższego protokołu odnotowano, m.in., że w trakcie spotkania w dniu 4 kwietnia 2012 r. w Ministerstwie Gospodarki, Kopalnia zobowiązała się do opracowania i przedłożenia Ministrowi Gospodarki aktualizacji *Programu Likwidacji*, uwzględniającej m.in. usunięcie z programu zadań związanych z wykonaniem systemu melioracji.

W opiniowanym aneksie Kopalnia uwzględniła, m.in.:

- w zadaniu *usuwanie szkód wywołanych eksploatacją górniczą* – koszty planowanych wypłat odszkodowań związanych z wykonaniem systemu melioracyjno-drenażowego terenów wokół zbiornika Piaseczno, które według aneksu nr 1 wynosić miały 5.190 tys. zł (dla właścicieli działek o pow. 3.672 ha czasowo zajętych pod budowę systemu). Ze względu na przesunięcie terminu wykonania ww. systemu na lata 2014-2015 w aneksie nr 2 przesunięto termin wypłaty tych odszkodowań z lat 2012 – 2013 na lata 2014 – 2015, nie zmieniając ich wysokości. W aneksie zapisano, że NFOŚiGW nie finansuje tych kosztów, zatem Kopalnia winna pozyskać środki na ten cel z innych źródeł;
- w zadaniu *projekty, dokumentacje, ekspertyzy, analizy ...* – koszty dokumentacji projektowych dotyczących wykonania systemu melioracyjno-drenażowego, które obejmować miały 4 opracowania („*Inwentaryzacja obiektów kubaturowych i liniowych zabudowy powierzchniowej w zasięgu oddziaływania prognozowanych zmian stosunków wodnych rejonu „Piaseczna” uzupełnienie Zlewnia A-II i A-III*”, „*Inwentaryzacja obiektów kubaturowych i liniowych zabudowy powierzchniowej w zasięgu oddziaływania prognozowanych zmian stosunków wodnych rejonu „Piaseczna” uzupełnienie Zlewnia A-I, A-IV, A-V*”, „*Projekt systemu melioracyjnego*”, „*Aktualizacja map sytuacyjno-wysokościowych do celów projektowych (melioracji) terenów przyległych do wyrobiska „Piaseczno”*”), o łącznej wartości 2.344 tys. zł.

W związku z faktem, iż NFOŚiGW nie finansuje kosztów ww. dokumentacji, Kopalnia powinna uzyskać środki na ten cel z innych źródeł;

- w zadaniu *wykonanie systemu odwodnieniowo-drenażowego na terenach przyległych do zbiornika* – koszty wykonania tego systemu w kwocie 40.117,6 tys. zł (z zakresem rzeczowym obejmującym: meliorację upraw rolnych i sadów na pow. 3.460 ha, wykonanie 5 pompowni melioracyjnych, drenażowanie obszarów zabudowy stałej na pow. 212 ha, wykonanie 20 pompowni drenażowych). Ze względu na brak dokumentacji projektowych koniecznych do uzyskania pozwolenia na budowę oraz brak decyzji dotyczących wskazania źródła finansowania tych zadań (NFOŚiGW nie finansuje kosztów wykonania systemu melioracyjno-drenażowego, wobec czego Kopalnia winna uzyskać środki z innych źródeł) zaproponowano przesunięcie terminu ich realizacji z lat 2012-2013 na lata 2014-2015.

Podsumowując proponowaną treść aneksu nr 2 Oddział uznał, iż *Program likwidacji zakładów górniczych Kopalni (lata 2008-2015)* jest możliwy do kierunkowego zaakceptowania pod warunkami:

- dotrzymania określonych w aneksie nr 2 terminów zakończenia prac likwidacyjnych, rekultywacyjnych i zabezpieczających oraz zakończenia likwidacji zakładów górniczych Kopalni do końca 2015 r.,

- uwzględnienia wniosków zawartych w opinii w opracowanych rocznych planach likwidacji na podstawie zaakceptowanego kierunkowo aneksu nr 2,

- przedstawienia w rocznych planach likwidacji zakresu rzeczowo-finansowego w sposób umożliwiający uzasadnienie konieczności wykonywania zadań w danym roku oraz określenie niezbędnych środków finansowych przeznaczonych na ich likwidację.

(dowód: akta kontroli str. 171-259)

Aneks nr 2 do *Programu Likwidacji* został zaakceptowany przez Ministra Gospodarki w dniu 24 maja 2013 r. W ślad za powyższym Kopalnia przygotowała aneks nr 1 do *Planu likwidacji zakładów górniczych Kopalni na rok 2013*, uwzględniający propozycje przedstawione w aneksie nr 2 do ww. programu, który następnie został pozytywnie zaopiniowany przez Oddział w dniu 19 czerwca 2013 r.

(dowód: akta kontroli str. 171-259)

Z treści protokołu weryfikacji aneksu nr 3 do *Programu Likwidacji* – w zakresie dotyczącym wyrobiska Piaseczno – sporządzonego w dniu 5 listopada 2013 r. wynika, m.in., że potrzeba jego opracowania spowodowana została koniecznością wykonania dodatkowych prac zabezpieczających na skarpie zachodniej wyrobiska Piaseczno, po zaistnieniu w 2011 r. katastrofie oraz odstąpieniem przez Kopalnię od wykonania systemu melioracyjno-drenażowego na terenach przyległych do wyrobiska. Przedstawione przez Kopalnię koszty prac zrealizowanych w wyrobisku Piaseczno do końca 2012 r. wynosiły łącznie 36.202,4 tys. zł, zaś urealnione planowane koszty w latach 2013-2015 – w wysokości 20.663,2 tys. zł, co oznacza, że łączne nakłady na likwidację, rekultywację i zabezpieczenie wyrobiska wyniosą 56.865,6 tys. zł, tj. będą niższe o 34.534,4 tys. zł w porównaniu do ich wysokości określonej w aneksie nr 2. Powyższy spadek wynikał głównie z faktu odstąpienia od wykonania systemu melioracyjno-drenażowego.

Szczegółowa treść protokołu weryfikacji aneksu nr 3 obejmowała zakres rzeczowy i koszty prac związanych z realizowanymi zadaniami, tj.: likwidacją wyrobiska górniczego, likwidacją zbędnych instalacji, budynków oraz demontażu maszyn i urządzeń, usuwaniem szkód wywołanych eksploatacją górnictwem, rekultywacją terenów, pracami zabezpieczającymi oraz przedsięwzięciami zapobiegającymi zagrożeniom związanym z likwidowanym zakładem górnictwem, projektami, dokumentacjami, ekspertyzami i analizami, wykonaniem systemu melioracyjno-drenażowego na terenach przyległych do zbiornika.

W opiniowanym aneksie stwierdzono, m.in., że z uwagi na brak zgody NFOŚiGW na finansowanie prac związanych z wykonaniem systemu melioracyjno-drenażowego na terenach przyległych do zbiornika oraz brak możliwości pozyskania środków na ten cel z innych źródeł, Kopalnia odstępuje od realizacji tego zadania, do końca 2015 r., tj. do czasu obowiązywania *Programu Likwidacji*. W konsekwencji powyższego, Kopalnia odstąpiła także od realizacji pozostałych zadań związanych z budową systemu, tj. od wypłaty odszkodowań dla właścicieli działek czasowo zajętych pod budowę systemu melioracyjno-drenażowego na terenach przyległych do zbiornika oraz od wykonania dokumentacji technicznych dla tego systemu. W związku z rezygnacją z realizacji ww. zadań planowane koszty likwidacji Kopalni będą mniejsze o: 40.117,6 tys. zł (system melioracyjno-drenażowy), 5.190 tys. zł (wypłaty odszkodowań) i 2.279,3 tys. zł (dokumentacje techniczne).

W treści protokołu weryfikacji aneksu nr 3 Oddział zwrócił uwagę na fakt, że w przypadku braku dostatecznych środków finansowych termin zakończenia likwidacji Kopalni może się wydłużyć. Pomimo, że w 2009 r. napełniono wodą zbiornik Machów (do rzędnej +146 m n.p.m.) i zbiornik Piaseczno (do rzędnej +138 m n.p.m.) oraz zakończone zostaną prace likwidacyjne i zabezpieczające w wyrobisku Piaseczno, konieczne będzie pompowanie wody z natężeniem ok. 16,6 tys. m³ na dobę do czasu wykonania systemu melioracyjno-drenażowego zabezpieczającego tereny położone w zasięgu oddziaływania leja depresyjnego przed skutkami odbudowy pierwotnych stosunków wodnych. Wyłączenie systemu odwadniania i dopełnienie zbiornika Piaseczno do poziomu +146 m n.p.m. skutkować będzie odbudową pierwotnego zwierciadła wody w warstwach wodonośnych, co dla obecnego rolniczego sposobu użytkowania terenów wokół wyrobiska może okazać się realnym zagrożeniem. W treści protokołu wskazano, że Kopalnia wyjaśniła, że przed osiągnięciem docelowego poziomu wód konieczne jest wykonanie przez gminy sieci melioracyjnej, której zadaniem będzie niedopuszczenie do ich podtapiania i powstawania szkód. System ten stanowią będą melioracje upraw rolnych i sadów oraz drenaże pierścieniowe obszarów zabudowy stałej. W efekcie ww. prac powstanie zbiornik wodny o pow. 160 ha. Rozważana jest także możliwość pozostawienia poziomu wody na rzędnej +138 m n.p.m. i rezygnacja z budowy systemu melioracji. Powstałby wtedy zbiornik o pow. 141 ha, jednak uwarunkowane to jest pozyskaniem odpowiednich funduszy na ciągłe pompowanie wód. Utrzymanie poziomu wody na rzędnej +138 m n.p.m. spowoduje jednak, że na obszarze o pow. ok. 4,7 km², położonym na wschód od miejscowości Błonie i obejmującym miejscowości: Ciszycę, Świeżyce i Kamieniec, zwierciadło wód gruntowych będzie występować płytko, w przedziale od 0,5 m do 1 m pod powierzchnią terenu.

Oddział podkreślił także, że na dzień weryfikacji aneksu występuje niedobór środków na sfinansowanie wszystkich kosztów prac likwidacyjnych i rekultywacyjnych w kwocie 14.134 tys. zł. Określona w obowiązującej umowie kwota dotacji NFOŚiGW na lata 2013-2015 wynosiła 40.191 tys. zł, zaś przewidywane zapotrzebowanie na środki z dotacji NFOŚiGW – 54.325 tys. zł. W podsumowaniu aneksu nr 3 Oddział stwierdził, że *Program Likwidacji* możliwy jest do kierunkowego zaakceptowania pod warunkami:

- dotrzymania określonych w aneksie nr 3 terminów zakończenia prac likwidacyjnych, rekultywacyjnych i zabezpieczających oraz zakończenia likwidacji zakładów górniczych Kopalni do końca 2015 r.,
- uwzględnienia wniosków zawartych w opinii w opracowanych rocznych planach likwidacji na podstawie zaakceptowanego kierunkowo aneksu nr 3,
- przedstawienia w rocznych planach likwidacji zakresu rzeczowo-finansowego w sposób umożliwiający uzasadnienie konieczności wykonywania zadań w danym roku oraz określenie niezbędnych środków finansowych na ich likwidację.

W podsumowaniu tym Oddział nie odniósł się do kwestii realności wykonania przez gminy systemu melioracyjno-drenażowego.

(dowód: akta kontroli str. 171-259)

Opinia do aneksu nr 3 do *Programu Likwidacji* została przesłana przez Oddział do akceptacji Ministra Gospodarki w dniu 6 listopada 2013 r. Z treści protokołów weryfikacji aneksu nr 2 do *Planu likwidacji zakładów górniczych Kopalni na rok 2013* (z dnia 14 listopada 2013 r.) i *Planu likwidacji zakładów górniczych Kopalni na rok 2014* (z dnia 13 grudnia 2013 r.), sporządzonych przez Oddział wynika, że zakres rzeczowy prac planowanych do wykonania na obszarze wyrobiska Piaseczno nie obejmował żadnych zadań związanych z wykonaniem systemu melioracyjno-drenażowego. Wyszczególnione w ww. dokumentach prace zabezpieczające oraz zapobiegające zagrożeniom związanym z likwidowanym zakładem górniczym polegały na utrzymaniu obecnego systemu odwodnienia poprzez pompowanie wód do rowu odprowadzającego. Aneks nr 3 do *Programu Likwidacji* został zatwierdzony przez Ministra Gospodarki w dniu 18 listopada 2013 r.

(dowód: akta kontroli str. 171-259, 352-526)

Z treści protokołu sporządzonego w dniu 14 kwietnia 2015 r. wynika m.in., że Kopalnia pismem z dnia 2 grudnia 2014 r. przesłała do Ministra Gospodarki aneks nr 4 do *Programu Likwidacji* celem jego zatwierdzenia. Następnie w dniu 10 grudnia 2014 r. Kopalnia wycofała uprzednio przedstawiony aneks nr 4, jednocześnie przysyłając poprawioną wersję tego aneksu. Powyższe spowodowane zostało zmianą pozycji źródła finansowania w 2016 r. i w latach następnych – z dotacji NFOŚiGW na dotację budżetową. Zmiany wprowadzone aneksem nr 4 w stosunku do aneksu nr 3, w zakresie dotyczącym wyrobiska Piaseczno, polegały przede wszystkim na wydłużeniu okresu obowiązywania ww. programu na rok 2016 i lata następne, co skutkowało zwiększeniem planowanych ogólnych kosztów likwidacji o 2.721,4 tys. zł. Powyższy wzrost kosztów wynikał głównie z braku możliwości wyłączenia systemu odwodnienia wyrobiska Piaseczno na rzędnej lustra wody +138 m n.p.m. na dzień 31 grudnia 2015 r. Wyłączenie systemu odwadniania na ten dzień – według Kopalni – spowoduje przywrócenie stosunków wodnych zbliżonych do istniejących pierwotnie, co przy braku systemu melioracyjnego terenów przyległych, może powodować podtopienia na obszarze ok. 11,3 km². Wydłużenie okresu pracy systemu odwadniającego na rok 2016 i lata następne i utrzymywanie poziomu wody na rzędnej +138 m n.p.m., będzie – według Kopalni – kontynuowane do czasu wykonania przez inne podmioty systemu melioracyjnego.

W podsumowaniu aneksu nr 4 Oddział stwierdził, m.in., że:

- brak jest podstaw prawnych, które dawałyby możliwość finansowania z dotacji budżetowej zaplanowanych kosztów zabezpieczenia terenów przyległych do wyrobiska, polegających na pompowaniu wód nadmiarowych w roku 2016 i w latach następnych,

- przedłożony aneks wydłuża o 1 rok realizację zadań, ale Kopalnia nie przedstawiła strategii po roku 2015, dotyczącej zakończenia procesu zabezpieczenia terenów przyległych do wyrobiska jak również nie wskazała podmiotu zapewniającego odpompowywanie wód,

- wyłączenie systemu odwadniającego i dopełnienie zbiornika do poziomu +146 m n.p.m., bez uprzedniego wykonania systemu melioracyjnego, może skutkować odbudową pierwotnego zwierciadła wody, co dla obecnego rolniczego sposobu użytkowania terenów wokół wyrobiska może okazać się realnym zagrożeniem,

- Kopalnia określiła, że przed osiągnięciem docelowego poziomu wód konieczne jest wykonanie przez inne podmioty sieci melioracyjnej, nie wskazując jednocześnie, jakie podmioty miałyby to wykonać,

- istnieje możliwość rezygnacji z budowy systemu melioracji i pozostawienia poziomu wody na rzędnej +138 m n.p.m., spowoduje to jednak konieczność

ciągłego pompowania wód w ilości ok. 16-17 tys. m³ na dobę i nie daje gwarancji, że na obszarze ok. 4,7 km² (miejscowości: Ciszycza, Świeżyce i Kamieniec) zwierciadło wód gruntowych nie będzie występować w przedziale 0,5-1 m pod powierzchnią terenu,

- w świetle powyższego, przy braku finansowania po roku 2015 planowanych zadań oraz możliwych zagrożeń związanych z procesami melioracyjnymi, brak jest jednoznacznych podstaw do akceptacji przez Ministra Gospodarki, przedłożonego aneksu nr 4.

(dowód: akta kontroli str. 352-526)

W związku z brakiem akceptacji aneksu nr 4 przez Ministra Gospodarki, w dniu 29 czerwca 2015 r. Kopalnia przesłała kolejną wersję tego aneksu, w której założono, że zadania związane z likwidacją, rekultywacją i zabezpieczeniem terenów przyległych do wyrobiska Piaseczno w 2016 r. i w latach następnych finansowane będą z innych źródeł – a nie jak poprzednio z dotacji budżetowej. Nie określono jednak, z jakich innych źródeł będą pochodziły środki finansowe. Wobec braku wskazania źródeł finansowania kosztów likwidacji Oddział stwierdził, że brak jest jednoznacznych podstaw do akceptacji przez Ministra Gospodarki przedłożonego aneksu. W protokole weryfikacji aneksu nr 4 podano ponadto, że w dniu 29 kwietnia 2015 r. skierowany został do Sejmu poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o dotacji przeznaczonej dla niektórych podmiotów, który rozszerza zakres podmiotów uprawnionych do dotacji o Kopalnię oraz wprowadza stosowne regulacje dotyczące celu i zakresu dotacji dla Kopalni. Ewentualna zmiana ustawy pozwoliłaby na finansowanie działań wykonywanych po zakończeniu prac likwidacyjnych w wyrobisku Piaseczno, m.in., w zakresie zabezpieczenia terenów sąsiednich przed zagrożeniem wodnym. Jednakże z uwagi na to, że proces zmiany ustawy jest skomplikowany i z reguły długotrwały, zasadnym wydaje się, aby Kopalnia podjęła rozmowy z NFOŚiGW w celu sfinansowania kosztów likwidacji i rekultywacji wyrobiska Piaseczno, zaplanowanych do realizacji w 2016 r. Wtedy mogą wystąpić przesłanki prawne do zaktualizowania obowiązującego *Programu Likwidacji* i wydłużenia o 1 rok okresu jego obowiązywania, w części dotyczącej wyrobiska Piaseczno. Ww. poselski projekt nowelizacji ustawy o zmianie ustawy o dotacji przeznaczonej dla niektórych podmiotów, nie daje możliwości sfinansowania wykonania systemu melioracyjno-drenażowego na przyległych terenach z dotacji budżetowej. Wobec powyższego zasadnym jest, aby Kopalnia wraz z Gminą Tarnobrzeg, posiadającą 100% akcji Kopalni, podjęły odpowiednie działania mające na celu wskazanie: podmiotu, który przejmie na siebie obowiązek wykonania systemu melioracyjno-drenażowego, źródeł finansowania tej inwestycji oraz podmiotu utrzymującego docelowy system odprowadzania wód z wyrobiska, po osiągnięciu rzędnej lustra wody na poziomie +146 m n.p.m.

Opisana wyżej wersja aneksu nr 4 również nie uzyskała akceptacji Ministra Gospodarki.

(dowód: akta kontroli str. 352-526)

Z uwagi na brak możliwości zakończenia wszystkich prac likwidacyjnych w wyrobisku Piaseczno do końca 2015 r., spowodowanych głównie utratą stateczności zbocza wyrobiska, dużym zawodnieniem skarp, wymagającym podjęcia dodatkowych działań z ich odwodnieniem w technologii drenów poziomych, Kopalnia opracowała kolejną wersję aneksu nr 4 do *Programu Likwidacji*, w którym założono termin zakończenia prac w wyrobisku Piaseczno na koniec 2016 r.

Z treści protokołu weryfikacji tej wersji, sporządzonego w dniu 27 listopada 2015 r., wynika, m.in., że NFOŚiGW w dniu 4 listopada 2015 r. poinformował Kopalnię, iż w celu dokończenia prac rekultywacyjnych możliwe jest przesunięcie terminu realizacji umowy dotacji, z zastrzeżeniem, że dodatkowe prace mogą być wykonane w kwocie przyznanej uprzednio dotacji. W kosztach prac uwzględnione

zostanie finansowanie pompowania wód w wyrobisku Piaseczno do końca 2016 r., tj. do czasu prowadzenia robót rekultywacyjnych. Opiniując przedłożony aneks Oddział stwierdził, m.in., że:

- aneks wydłuża o 1 rok realizację zadań, czego konsekwencją jest wzrost kosztów o ponad 4,4 mln zł, jednocześnie nie przedstawiono strategii dotyczącej zakończenia procesu związanego z pompowaniem wód z wyrobiska Piaseczno, w celu zabezpieczenia terenów przyległych po 2016 r. oraz nie wskazano podmiotu zapewniającego odpompowywanie,

- zasadnym jest, aby Kopalnia wraz z Gminą Tarnobrzeg, posiadającą 100% akcji Kopalni, podjęły odpowiednie działania w celu wskazania: podmiotu, który przejmie obowiązek wykonania inwestycji obejmującej system melioracyjno-drenażowy, źródeł finansowania tej inwestycji oraz podmiotu, który będzie utrzymywał docelowy system odprowadzania wód z wyrobiska, po osiągnięciu poziomu wody na rzędnej +146 m n.p.m.,

- wyłączenie systemu odwadniania i dopełnienie zbiornika do poziomu +146 m n.p.m., bez uprzedniego wykonania systemu melioracyjnego, może skutkować odbudową pierwotnego zwierciadła wody realnie zagrażającą rolniczemu sposobowi użytkowania terenów wokół wyrobiska,

- Kopalnia określiła w aneksie, że niezbędne jest wykonanie sieci melioracyjnej dla terenów przyległych przez inne – niewskazane jednak przez Kopalnię – podmioty, którą stanowiłyby melioracje upraw rolnych i sadów oraz drenaże pierścieniowe dla obszarów zabudowy stałej,

- istnieje możliwość rezygnacji z budowy systemu melioracyjnego, co wiąże się z koniecznością ciągłego pompowania wody w ilości ok. 16-17 tys. m³ na dobę i nie daje gwarancji, że na obszarze ok. 4,7 km² (miejscowości: Ciszycza, Świeżyce i Kamieniec) zwierciadło wód gruntowych nie będzie występować płytko pod powierzchnią terenu (0,5 - 1 m),

- biorąc powyższe pod uwagę, środki dotacji z NFOŚiGW wraz z planowanymi do uzyskania środkami własnymi Kopalni, umożliwią realizację zaplanowanych robót likwidacyjnych i rekultywacyjnych w wyrobisku Piaseczno do końca 2016 r., zatem przedmiotowy aneks nr 4 do *Programu Likwidacji* możliwy jest do kierunkowego zaakceptowania.

(dowód: akta kontroli str. 352-526)

Zawarte w aneksie nr 4 do *Programu Likwidacji* założenia dotyczące likwidacji, rekultywacji i prac zabezpieczających w wyrobisku Piaseczno zostały uwzględnione w projekcie *Planu likwidacji zakładów górniczych Kopalni na 2016 r.*, który w dniu 14 grudnia 2015 r. został zweryfikowany przez Oddział. Z treści protokołu weryfikacji ww. planu wynika, m.in., że prace zabezpieczające oraz przedsięwzięcia zapobiegające zagrożeniom będą się koncentrowały na utrzymaniu obecnego systemu odwodnienia i pompowaniu wód w ilości od 6.000 tys. m³ (min.) do 7.800 tys. m³ (max.) rocznie, na które przewidziano przeznaczyć kwotę 2.543,9 tys. zł. Reasumując założenia ww. planu Oddział stwierdził, iż możliwy jest on do zaakceptowania. Powyższą opinię Oddział powtórzył w swoim piśmie z dnia 14 grudnia 2015 r., skierowanym do Departamentu Górnictwa Ministerstwa Energii, dodając, że warunkiem zatwierdzenia *Planu likwidacji zakładów górniczych Kopalni na 2016 r.* będzie zaakceptowanie przez Ministra Energii aneksu nr 4 do *Programu likwidacji zakładów górniczych Kopalni (lata 2008-2016)*.

(dowód: akta kontroli str. 352-526)

Wyjaśniając przyczyny i okoliczności, które zdecydowały o braku akceptacji przez Oddział aneksu nr 4 do *Programu Likwidacji*, zweryfikowanego w dniach 14 kwietnia i 10 sierpnia 2015 r., dyrektor Oddziału przytoczył argumenty podniesione wcześniej w treści protokołów z weryfikacji. Dotyczyły one przede wszystkim braku możliwości finansowania pompowania wody ze środków dotacji budżetowej, braku

wskazania innych konkretnych źródeł finansowania tego zadania, braku strategii działania po zakończeniu procesu pompowania wód. Akceptacja aneksu nr 4, zweryfikowanego w dniu 27 listopada 2015 r., była możliwa, ponieważ NFOŚiGW wyraził zgodę na finansowanie prac likwidacyjnych i zabezpieczających, środkami pochodzącymi z dotacji NFOŚiGW, do końca 2016 r.

(dowód: akta kontroli str. 352-526)

Z treści opinii dotyczącej przebiegu całego procesu rekultywacji terenów Kopalni w zakresie wyrobiska Piaseczno, wykonanej przez Akademię Górniczo-Hutniczą w Krakowie na zlecenie Najwyższej Izby Kontroli, wynika, że przyjęty kierunek rekultywacji nie jest optymalny. Wyrobisko Piaseczno ma niezwykle rzadko spotykane warunki hydrogeochemiczne. Postawiony cel, tj. utworzenie zbiornika rekreacyjnego, przy występowaniu, wielu ujawnionych w trakcie prowadzenia prac, różnego rodzaju zagrożeń naturalnych, jest kosztochłonny i wątpliwy do zrealizowania. Zbiornik Piaseczno, jako zbiornik rekreacyjny, wobec bliskiego sąsiedztwa zbiornika Machów nie będzie zbiornikiem atrakcyjnym dla uprawiania sportów wodnych, m.in. ze względu na złą jakość wody. Nawet po zakończeniu procesu zatapiania wyrobiska, wobec istniejących, ujawnionych zagrożeń osuwiskowych, przebywanie ludzi w niektórych partiach brzegowych stanowić będzie zagrożenie dla ich zdrowia i życia. Dopelnienie zbiornika do docelowej rzędnej zwierciadła wody, tj. +146 m n.p.m., nie oznacza jednocześnie, że teren wokół wyrobiska będzie nadawał się do rekreacji. Prawdopodobnie po zakończeniu zatapiania tereny wokół wyrobiska będą wymagały wyłączenia z użytkowania na okres co najmniej kilku lat. Tak długo, jak prowadzone będzie odwadnianie, rekultywacji nie będzie można uznać za zakończoną. Stały napływ wód, zarówno czwartorzędowych jak i neogeńskich do wyrobiska skutkować będzie erozją skarp i zboczy. Realizacja celu uzależniona jest od dokonania ostatecznego rozwiązania problemu melioracji (odwodnienia) terenów położonych wokół wyrobiska Piaseczno. Rozważane dotychczas warianty zakończenia rekultywacji posiadają wady. Wybudowanie sieci melioracyjnej dla terenów przyległych do wyrobiska Piaseczno z układem małych przepompowni wody do rzeki Wisły (przy podniesieniu poziomu wody w zbiorniku do +146,0 m n.p.m.) wiąże się z kosztem budowy systemu oraz problemami natury technicznej, w tym wykonaniem głębokich wykopów, zajmujących znaczny obszar na terenie o ustalonej strukturze własności oraz sposobie zagospodarowania i użytkowania. Pompowanie wody ze zbiornika Piaseczno ze zrzutem kanałem do rzeki Wisły dla utrzymywania stałego poziomu (o rzędnych na poziomie średnio +138,50 m n.p.m.), wiąże się z niedoszacowanym kosztem utrzymania wyrobiska odkrywkowego. Ciągły napływ wód podziemnych do wyrobiska powodował będzie erozję skarp i zboczy, co prowadzić może do utraty stateczności czy lokalnych osunięć skarp wyrobiska. W związku z tym, do kosztów ciągłego pompowania wody, należałoby doliczyć także koszty zabezpieczeń, odnowy systemu drenażowego, usuwania skutków osunięć, itp. Tak długo, jak zbiornik będzie odwadniany centralnie przez pompownię istnieć będą warunki sprzyjające erozji skarp, co będzie stwarzać zagrożenie utraty stateczności zboczy.

Dlatego zbiornik prawdopodobnie nie będzie mógł być bezpiecznie użytkowany rekreacyjnie, co jest celem przyjętego kierunku rekultywacji. Warunki i procesy zachodzące w bezpośrednim sąsiedztwie wyrobiska Piaseczno mają charakter dynamiczny, prowadzący do przeobrażenia jego otoczenia, w tym: pełzania zboczy, rozmywania skarp oraz erozji powierzchni odsłoniętych, przeznaczonych do zatopienia powierzchni terenu.

(akta kontroli str. 616-681)

Z wyjaśnień dyrektora Oddziału wynika, m.in., że:

- decyzją Starosty Sandomierskiego z dnia 5 kwietnia 2005 r. ustalono dla wyrobiska końcowego byłej Kopalni Siarki „Piaseczno” wodny kierunek rekultywacji o charakterze rekreacyjnym, a dla części zwałowiska zewnętrznego i obrzeży kierunek zadrzewieniowo-łąkowy rekultywacji o charakterze rekreacyjnym. Ww. kierunki rekreacji zostały zaakceptowane przez Okręgowy Urząd Górniczy w Kielcach, Regionalną Dyрекcję Lasów Państwowych w Radomiu, Wójta Gminy Łoniów i Burmistrza Miasta i Gminy Koprzywnica. Zgodnie z założeniami decyzji Ministra Skarbu Państwa z dnia 25 lutego 2004 r. Kopalnia zobowiązana została do przeprowadzenia likwidacji i rekultywacji na gruntach własnych, dla których zostały opracowane dokumenty techniczne rekultywacji. Oddział w opracowanych opiniach do programów (aneksów) likwidacji i rekultywacji zwracał kilkakrotnie uwagę na zagrożenia, jakie mogą wystąpić po zaprzestaniu pompowania wody bez uprzedniego wykonania melioracji terenów przyległych, czy też rezygnacji z budowy melioracji i pozostawienia poziomu wody na rzędnej +138 m n.p.m. Podnosił także kwestię braku dostatecznych środków finansowych, skutkującą niedotrzymaniem planowanych terminów zakończenia robót;
- w treści opinii do aneksu nr 2 do „Aktualizacji i uzupełnienia programu likwidacji Kopalni” z dnia 27 maja 2004 r. a także w opinii z dnia 30 sierpnia 2005 r. do *Programu likwidacji*, Oddział stwierdził, że przyjęty rekreacyjny kierunek rekultywacji jest znacznie droższy w stosunku do bezpośredniej likwidacji byłej Kopalni oraz, że należałoby ponownie rozważyć celowość budowy zbiornika w kierunku rekreacyjnym, co w konsekwencji pozwoliłoby na zmianę zakresu prac;
- kierunek rekultywacji został ustalony przez Starostę Sandomierskiego, po pozytywnym zaopiniowaniu przez Okręgowy Urząd Górniczy w Kielcach, Regionalną Dyрекcję Lasów Państwowych w Radomiu, Wójta Gminy Łoniów oraz Burmistrza Miasta i Gminy Koprzywnica;
- wobec aktualnego stopnia zaawansowania prac i wydatkowania środków publicznych, decyzja o kontynuacji kierunku rekultywacji lub jego zmianie nie należy do kompetencji Oddziału, a do organów, które taki kierunek określiły;
- likwidację i rekultywację terenów Kopalni regulują przepisy art. 7 ust. 2 ustawy z dnia 14 lipca 2000 r. *o restrukturyzacji finansowej górnictwa siarki*¹⁰, zgodnie z którymi rekultywację prowadzi się na terenach jednostek kopalń siarki. Biorąc powyższe pod uwagę oraz decyzję Ministra Skarbu Państwa z dnia 25 lutego 2004 r., w opiniowanych programach (aneksach) likwidacji Kopalni ujmowano zadania dotyczące terenów będących we władaniu Kopalni. W swoich opiniach Oddział zwracał uwagę na uwarunkowania dotyczące terenów znajdujących się w sąsiedztwie zbiornika, które dotyczyły, m.in., braku finansowania kosztów robót na terenach przyległych (w tym systemu melioracyjnego) oraz braku strategii działań po zakończeniu pompowania wód w celu ochrony terenów przyległych do wyrobiska.

(akta kontroli str. 682-693)

3. Oddział, oprócz realizacji umów zawieranych z Ministrem Gospodarki, dotyczących zadania określonego jako *Monitorowanie przebiegu rzeczowej likwidacji górnictwa siarki*, nie realizował innych zadań/działań związanych z rekultywacją i zagospodarowaniem terenów pogórnicznych byłego wyrobiska Piaseczno.

Niemniej jednak, przedstawiciel Oddziału (kierownik Zespołu Monitorowania Działań Polikwidacyjnych) w dniu 15 lutego 2012 r. brał udział w spotkaniu zorganizowanym w Ministerstwie Gospodarki, na którym omawiano zadania związane z: *Kształtowaniem skarp czwartorzędowych (powyżej rzędnej +137 m n.p.m.) wraz z uprzątnięciem terenu z odpadów komunalnych wymieszanych*

¹⁰ Dz. U. z 2016 r. poz. 1752.

w obszarze Piaseczno oraz *Rekultywacją kłarownika nr 2 wód złożowych wraz z terenami przyległymi* w obszarze Machów.

W dniu 20 kwietnia 2016 r. dyrektor Oddziału uczestniczył w posiedzeniu Zespołu Trójstronnego ds. Górnictwa i Przetwórstwa Siarki, które odbyło się w Centrum Partnerstwa Społecznego „Dialog”. Z treści protokołu z ww. posiedzenia wynika, m.in., że proces likwidacji wyrobiska Piaseczno w 2016 r. przebiega bez przeszkód, ale cały czas aktualny pozostaje problem pozyskania środków finansowych do dalszego odwadniania. Przedstawiciele samorządów terytorialnych uczestniczący w posiedzeniu – zastępca Prezydenta Miasta Tarnobrzega, Burmistrz Miasta i Gminy Koprzywnica oraz Wójt Gminy Łoniów – podkreślali wagę zagrożeń wynikających z braku środków na wypompowywanie wody w latach następnych oraz konieczność budowy systemu odwodnienia terenów przyległych do wyrobiska. Problem negatywnego oddziaływania – zdaniem Burmistrza Miasta i Gminy Koprzywnica – dotyczy obszaru ok. 5 tys. ha, na którym funkcjonuje ok. 2,5 tys. gospodarstw rolnych wysokotowarowych, zamieszkałego przez 4 tys. mieszkańców.

(dowód: akta kontroli str. 556-566)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następującą nieprawidłowość.

Brak adekwatnych do stanu rzeczywistego efektów monitorowania przez Oddział przebiegu likwidacji Kopalni w postaci oceny tego procesu pod względem możliwości osiągnięcia zakładanych celów oraz wynikających z nich wniosków, dotyczących zagrożeń uniemożliwiających osiągnięcie planowanych rezultatów.

Oddział, sporządzając dla Ministra Gospodarki, a obecnie Ministra Energii, informacje z realizacji zakresu rzeczowego likwidacji zakładów górniczych, nie odnosił się bowiem do zgodności tego zakresu z przyjętymi programami, w zakresie możliwości osiągnięcia celów likwidacji.

Biorąc pod uwagę celowość prowadzonych działań, tj. czy zmierzały one do uzyskania rezultatu, jakim miała być likwidacja i rekultywacja wyrobiska Piaseczno, oraz wymóg rzetelnej realizacji umów dotyczących monitorowania, Oddział powinien w swoich materiałach wypowiadać się nie tylko o przebiegu rekultywacji, ale także (mimo iż Minister tego wyrażnie nie wymagał) o realności osiągnięcia głównego celu likwidacji, jakim była trwała rekultywacja o charakterze rekreacyjnym. Oddział nie zajął także własnego stanowiska w sprawie wskazania przez Kopalnię w aneksie nr 3 do Programu gmin, jako wykonawców systemu melioracyjno-drenażowego, nie analizując na jakiej podstawie Kopalnia przerzuciła w ten sposób obowiązek wykonania tego systemu. Umożliwiło to Kopalni odstępianie od realizacji tego zadania.

Na podstawie materiałów Oddziału, Minister podejmował bowiem decyzje w ramach sprawowanego nadzoru. Brak takiej opinii skutkowało kontynuowaniem realizacji zadań, które nie doprowadziły do zakończenia rekultywacji do końca 2016 r.

Treść wyjaśnień Dyrektora Oddziału, odpowiedzialnego za kontrolowaną działalność, przedstawiono na str. 14 wystąpienia.

(dowód: akta kontroli str. 8-85,87-555,567-693)

IV. Uwagi i wnioski

Uwagi

Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę, że ujawnione problemy i zagrożenia naturalne, związane z wyrobiskiem Piaseczno, wskazują na potrzebę modyfikacji przyjętego kierunku i celu rekultywacji. Opracowania Oddziału, sporządzane w związku z prowadzonym monitorowaniem, powinny być tak przygotowane, aby

dostarczać Ministrowi Energii odpowiedniej wiedzy do podejmowania działań i decyzji w tym zakresie.

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o *Najwyższej Izbie Kontroli*¹¹, wnosi o:

1. dokonywanie ocen zgodności realizacji zakresu rzeczowego likwidacji wyrobiska Piaseczno z obowiązującymi programami oraz realności osiągnięcia jej głównego celu likwidacji, tj. rekultywacji o charakterze rekreacyjnym;
2. zamieszczanie w sporządzanych opiniach do programu likwidacji, planów rocznych likwidacji Kopalni i w informacjach z realizacji zakresu rzeczowego likwidacji zakładów górniczych oraz jego zgodności z przyjętymi programami, wniosków wynikających z ocen dotyczących realizacji celów likwidacji.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o *Najwyższej Izbie Kontroli* kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Rzeszowie.

Obowiązek
poinformowania NIK
o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 30 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Trzebowniko, dnia maja 2017 r.

Kontrolerzy
Stanisław Jarzyna
doradca ekonomiczny

.....
podpis

Andrzej Trojanowski
główny specjalista kontroli państwowej

.....
podpis

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Rzeszowie

Dyrektor
Wiesław Motyka

.....
podpis

¹¹ Dz. U. z 2017r. poz. 524.